

ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ДИЗАЙНЕРІВ В УМОВАХ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ткачук В.І., ст. викладач кафедри „Дизайн”

Херсонський національний технічний університет

Анотація. Автор аналізує матеріал генезису, виникнення, розвитку і розповсюдження творчих форм на основі актуальних проблем розвитку фахового, естетичного виховання молодих спеціалістів, матеріал, який є частиною багатогранної науково-дослідницької, навчально-методичної, художньо-творчої роботи викладацького колективу за останні роки.

Ключові слова: підготовка дизайнерів, технічний університет, виховання молодих спеціалістів.

Аннотация. Ткачук В.И. Теоретико-педагогические основы подготовки дизайнеров в условиях технического университета. Автор делает анализ материала генезиса, возникновения, развития и распространения творческих форм на основании актуальных проблем развития профессии, эстетического воспитания молодых специалистов, материал, который есть частью многогранной научно-исследовательской, учебно-методической, художественно-творческой работы преподавательского коллектива.

Ключевые слова: подготовка дизайнеров, технический университет, воспитание молодых специалистов.

Summary. Tkachuk V.I. Theoretical and pedagogical principles training designs in life technical university. The author tries to analyze the material of genesis, origin, development and spreading of creative on the base of actual problems of the development of the forms and methods of the professional, aesthetic bringing-up of the young workers. The author proposes the material, which is a part of a many-sided, scientific work of a teachers' group for the last years.

Key words: preparation of designers, technical university, education of young experts.

Дизайн як форма суспільної свідомості. Дизайн як форма суспільної необхідності. Дизайн як суспільна поведінка. Автор аналізує матеріал генезису, виникнення, розвитку і розповсюдження творчих форм на основі актуальних проблем розвитку фахового, естетичного виховання молодих спеціалістів.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. В сучасних умовах, для яких характерний невидимий динамізм у всіх сферах життя, проблема оптимального отримання професійних знань, умінь і навичок особливо важлива. В стрімкому суспільстві, яке розвивається спостерігаються труднощі в процесі опанування різноманітності професійних прийомів спеціалістами на виробництві. Зміни, які відбуваються у цьому ж суспільстві, потребують не тільки постійного поповнення об'єму знань і умінь, але також їх оптимального засвоєння і організації робочого часу, місця, технічних процесів, зберігаючи при цьому індивідуальність. Тому процес впливу середовища на людину, виникнення

і розвиток різних творчих форм під цим впливом, організація підготовки професіоналів є предметом дослідження психологів, педагогів, соціологів, мистецтвознавців, народознавців.

В останні роки особливо загострились протиріччя між суспільним виробництвом і зайнятістю населення, які відбуваються перш за все через явища, що викликані теперішнім становищем економіки.

Це свідчить про невідповідність структури підготовки кадрів дійсному їх використанню суспільним виробництвом, тобто його теперішньому естетичному і технічному рівню. Існуючий дисбаланс між запитом на робочу силу і її пропозицією зумовлюється в певній мірі і нинішньою системою освіти, яка в навчанні по спеціалізації „Дизайн”, не досить правильно враховує можливі технологічні зрушення психологічних досягнень науки, і досить слабо реагує на вже існуючі, продовжуючи відтворення кваліфікаційних кадрів в основному сумою ізольованих програм по схемі неповної художньої академічної освіти з навичками комп’ютерної підготовки.

Потрібна розробка нової, відповідної ринковій економіці концепції розвитку системи забезпечення оптимальних умов організації процесу навчання дизайнерів у технічному університеті. Професійна підготовка може надаватись не тільки студентській молоді, але й працюючим громадянам, що бажають змінити професію, громадянам з числа безробітних.

Постановка такої соціально-економічної і педагогічної проблеми потребує переоцінки сутності окремих напрямків організації учбової роботи. Однак, на сьогоднішній день мало вивчений генезис підготовки дизайнерів в технічних вищих навчальних закладах, що доводить необхідність всебічного аналізу сутності підготовки взагалі, і зокрема, її власних компонентів з метою прогностичного моделювання шляхів реалізації педагогічного керівництва організаційними процесами.

Стаття виконана за планом НДР Херсонського національного технічного університету.

Результати дослідження. В соціології і соціальній психології оптимізація, головним чином, пов’язується з пристосуванням людини до існуючих суспільних відносин, норм, цінностей, традицій суспільства, в якому вона живе і працює. Недаремно завжди підкреслюється як діалектичний взаємозв’язок процесів пізнання особистості в соціальному середовищі і вплив навколишнього середовища на особистість, так і вплив творчої особистості на її оточення. З цієї точки зору суб’єкт і об’єкт організації підготовки дизайнерів постійно перебувають в умовах, які вимагають від них узгодження мети спільної діяльності, вибору шляхів і засобів вирішення поставлених соціально-виробничих задач. Отже, процесу організації підготовки дизайнерів властиві особливості, облік яких необхідний для прогностичного моделювання багаторівневої підготовки в системі технічного університету.

До них відносяться :

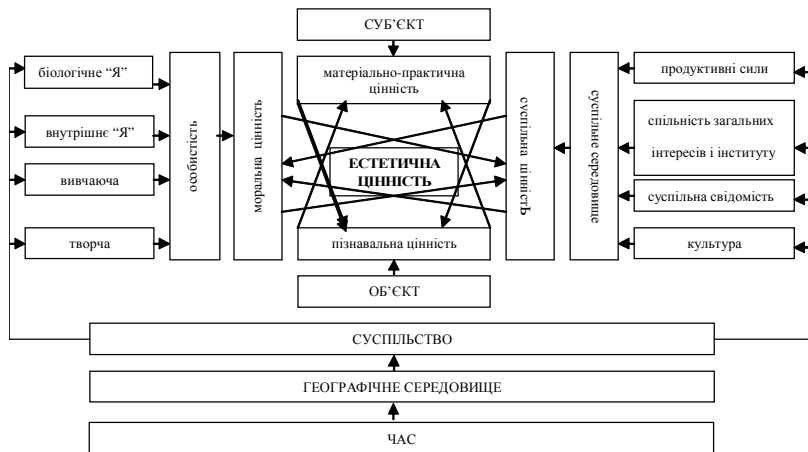
1. Особистісна орієнтація (студент) не є пасивним споживачем впливу соціальної сфери – він активно діє як на вироблення своєї поведінки, так і на саму сферу виробничих ситуацій.

2. Оптимізація протікає в зоні фізичного пристосування до зовнішніх факторів, які викликають розвиток психофізіологічних властивостей, а також до соціальних процесів і явищ, що також викликає зміни ціннісних орієнтацій, мотивів, переконань особистості.

3. Умови як географічного, так і соціального середовища не догматично застиглого творення, - вони можуть і повинні направлятися педагогічними діями в напрямку створення сприятливого творчого розпорядку і морально-психологічного клімату в колективах.

4. Студент, який отримав підготовку за даною спеціальністю, вступає в трудове життя в більшій, або меншій мірі підготовленим і, чим вище рівень підготовки, тим меншими фізичними і психологічними напруженнями супроводжуються процеси віддачі цих знань.

Адекватно цим позиціям в педагогічних дослідженнях і публікаціях, організації підготовки дизайнерів розглядається в аспекті аналізу поведінки людини в нових нетрадиційних для неї умовах. Вона передбачає можливість вивчення людиною суспільного середовища, орієнтації в ньому, оволодінням технікою і методами роботи для того, щоб активно включитися в суспільне життя. Правильне протікання процесу підготовки дизайнерів в технічному університеті ґрунтується не тільки на пізнанні, воно залежить також від уміння вирішувати задачі, поставлені новими умовами, новим часом. Підготовка спеціалістів як підсистема організації підготовки дизайнерів повинна бути керована соціально-педагогічним процесом, разом з тим, такий процес неможливий без залучення до нього багатьох соціальних інститутів. Вченими-педагогами і психологами зроблений справедливий висновок про те, що професійну організацію роботи людини в умовах середовища не можна зводити тільки до пристосування її організму до природних умов. Людину, її свідомість, поведінку, орієнтацію, потреби, зацікавленість і т.д. формує суспільство, тому організація підготовки дизайнерів в оточуючому середовищі не обмежується рамками біологічного пристосування. Цей процес набуває якісно нового характеру, який на певних етапах розвитку перетворюється в пристосування людиною середовища “до себе” і “для себе”. Організація художньо-професійного навчання – складне явище, яке включає не тільки зміни людини в даних умовах своїх біологічних, але і соціальних функцій – здатність брати участь в суспільно-корисній праці, здійснювати свою творчу діяльність, створювати оптимальні умови для фізичного, духовного і соціального благополуччя. Процес впливу середовища на людину, виникнення і розвитку різних творчих форм (під цим впливом) включає в себе складні, багатогранні взаємовідношення із зовнішнім середовищем (див. схему 1).

Такий підхід дає можливість глибше і всебічно пізнати процес впливу середовища на людину у всіх варіантах його прояву.

Оскільки процес організації підготовки дизайнерів характерний для ситуацій, зв'язаних з життям людини і для потреб людини, тому він виражає розуміння оволодінням особистістю середовища через певні дії творення різних художніх форм. В цій праці організація підготовки спеціалістів розглядається як широке соціально-психологічне поняття, яке означає адекватне реагування особистості на зміни індивідууму чи середовища. Ціль його внутрішнього стану навчання – знаходження оптимально найкращого співвідношення, відповідності між особистістю і середовищем. Оскільки в структурі особистості і середовища постійно відбуваються зміни, то процес навчання носить динамічний характер.

Організація навчання дизайнерів має три етапи: підготовчий (етап адаптованості), безпосередній (основний етап навчання „ремеслу”), творчий (етап підходу до народження нових форм, перехід від „ремесла” до творення). Велике значення мають два перші етапи як психологічна підготовка до того виду праці, якому студентіві прийдеться займатися після закінчення університету.

Психологічна підготовка – це активізація здібностей до певного виду діяльності. Вона передбачає формування не окремих якостей особистості, а психологічних становищ, які закріплюють взаємозв'язок певних якостей, необхідних тільки для даної діяльності, і формують уміння користуватися ними в певних умовах. Це досягається в процесі психологічної підготовки через формування потрібних мотивів діяльності і правильного відношення до неї.

Психологічна підготовка до конкретної тематики змінюється в процесі

навчання, виховання, консультацій, при придбанні тих чи інших навиків, умінь, знань в праці.

Отож, самонавчання, навчання, виховання, консультації не тільки взаємопов'язані один з одним, але і, як правило, опереджають один одного в часі. В своїй сукупності вони становлять єдину систему організації підготовки дизайнерів.

В трудовому процесі планується взаємодія студента з середовищем, до якого висувається ряд вимог:

- характерні риси і властивості праці, пов'язані з рівнем професійної трудової підготовки і навичок, необхідних для певної праці;
- відношення індивідууму до обраної професії, колективу в який він вступає;
- степінь асиміляції і впливу, що чинить середовище.

Професійність в багатьох випадках визначається тим, чи опанував студент при отриманні спеціальності необхідним мінімумом знань (когнітивний компонент); умінь і навичок (операційний компонент); в якій мірі він володіє почуттям обов'язку, відповідальності, дисциплінованості, поваги до товаришів (моральний компонент); наскільки швидко запам'ятовує певні взаємозв'язки і який стиль мислення використовує для аналізу цих зв'язків (іманентний компонент); наскільки творчо ставиться до своєї трудової ролі (креативний компонент) в загальному трудовому процесі університету та підприємства.

Людський організм приховує великі можливості. Але для цього потрібні спеціальні методи тренування, які дозволяють мобілізувати як фізичні, так і психологічні сили, підвищити стійкість в емоціональній перенапрузі, добитися умінь раціонального використання ресурсів організму.

До несприятливих факторів дослідники відносять: невідповідність умов мешкання нормативним, біологічна боязливність; дефіцит часу на обміркування дій; підвищення складності задач; підвищена значимість дій на основі досвіду (стереотипний потенціал); наявність відволікаючих факторів; неуспіх (негаразди) в результаті об'єктивної нестачі досвіду; дефіцит інформації для прийняття самостійного рішення, а також відсутність інформації про інстанції, де про це рішення можна отримати пораду, консультацію; „недовантаження” інформацією по отриманому завданню; „перевантаження” інформацією, яка приводить до гальмування мислення; конфліктні ситуації розриву (де одна умова потребує виконання дій, які заперечують виконанню іншої умови).

Ці фактори, маючи, на перший погляд, чисто зовнішній характер (макросередовище) породжують дискомфортність для діяльності молодого спеціаліста-початківця, викликають внутрішню незадоволеність і, як наслідок, знижують професійну зацікавленість і наміри, перекручують загальну направленість особистості на професію дизайнера.

Напруга внутрішньої невдоволеності має подвійне значення: з одного боку – надто тривала незадоволеність може стати причиною зворотного процесу зниження зацікавленості, і нарешті, залишення університету, підприємства. Разом з тим, якщо початкова невдоволеність, яка виникла, швидко проходить під впливом вольових зусиль або з допомогою товаришів, викладачів, то як правило, зацікавленість отримує великий позитивний імпульс, оскільки доповнює відчуття досягаємості та інших професійних цілей.

Тому певне значення для нашого дослідження має виділення чотирьох груп психофізіологічного стану людини в процесі трудової діяльності (під час навчання):

1. Відносно стійкі і тривалі в часі стани, які визначають, як правило, відношення людини до даного конкретного виду праці.

2. Часові, ситуативні стани, які швидко проходять і виникають під впливом різного роду непорозумінь у взаємовідносинах у колективі.

3. Стани, які виникають періодично в русі трудової діяльності (схильність до праці – знижена готовність; вироблювання – підвищена працездатність; стомлення – “друге дихання” і т.д.)

4. Стани циклічного характеру, які виникають, як правило, на певних етапах праці; через певні проміжки часу.

Розгляд цих чотирьох станів має два принципових значення. По-перше - знання про можливість перебування в тому чи іншому стані і окремо взятого молодого спеціаліста, і всього колективу важливо для розуміння індивідуального стилю діяльності студента і для вироблення акцентів взаємовідношень між викладачем і студентом в залежності від стану останнього. По-друге - збалансування моделювання трансформації цих станів дозволяє розробити заходи конструювання та відбір змісту професійної підготовки дизайнера. Зміни, що супроводжують процес професійної підготовки людини, торкаються всіх рівнів особистості.

При розгляді факторів впливу на процеси навчання студентів об'єктивно існують два шляхи: умови звичайні (соціальне і географічне середовище) і надумані (створені, штучні, впливові фактори, які допомагають в опануванні знань даної професії). Перший – створення зовнішніх умов, в належній мірі наближених до умов їх майбутньої життєдіяльності. Для цього в умовах технічного університету створюють майстерні, які насичують виробничим устаткуванням. Організуючи працю студентів, пробують проектувати з ними ніби дійсні виробничі відношення.

Другий шлях включає суб'єктивну активність самого студента. Для цього в процесі навчання особистість свідомо, на утвореній у неї системі саморегуляторних умінь, аналізу ситуації, планування і конструювання результату діяльності, оцінки його, організовує процес свого навчання ремеслу. Підкреслимо, що мова іде про діяльну особистість. В університеті, в теперішній час, велика увага приділяється свідомій активності студента в рамках

самовиховання, де акцент робиться на усвідомленому формуванні ціннісних орієнтирів, мети, норм, тобто включає механізм особистісної саморегуляції, а не діяльності. Найбільш адекватні по активно-діяльному навчанню ідеї формування професійних планів студента, логіку яких визначають: головна мета майбутньої професії (ким буду, чого досягну, який внесок буде в загальну справу і т. д.), більш віддалена, але конкретна мета (де, у кого буду вчитися, де і коли почну працювати, чого зможу добитися в праці), шляхи і засоби досягнення близької життєвої мети. В зв'язку з віддаленими цілями (знайомство з виробництвом, проба сил, виставки, конференції, самоосвіта, випробування у собі професійно важливих якостей) вимагається облік можливих перепон, власних можливостей і вироблення запасних варіантів.

Тільки зовнішні вимоги в певні моменти життя ставлять як перед студентом, так і перед спеціалістом, задачі рішучих, професійно вивірених дій. Практика сьогоденного дня – виробництво, насичене енергетично і інформаційно, високий професіоналізм виконання комплексу розрізаних операцій, становлять високі психофізіологічні вимоги до студентів.

Спектр привабливих сторін у дизайнера безмежний, а про труднощі, звичайно, згадується побіжно. До свідомого входження в професію студенти готовляться на початку навчання. Але при цьому не вистачає, якнайменш, одного суттєвого для подальшої долі – тих умінь, навичок і звичок (із арсеналу загальнодоступних), виявивши які в даній професії і в колективі, молода людина забезпечила б собі процес творчості.

Найбільші великі труднощі для студента становлять діалектика однозначності і множинності вибору (матеріалу, пластики, форм, кольорів, сюжетів...). Така ситуація, у всіх її проявах, як відомо, надзвичайно тяжка для людини, а інколи і непосильна. Внутрішніми основами для діяльності в такій ситуації виступають частіше всього невиражені прихильності, бажання і інтереси, тому частіше всього процеси професійного навчання здійснюються не вичерпним перебором і співставленням всіх можливостей і основ, а вільним рішенням під тиском обставин, а також думками авторитетних осіб.

Студентові, поряд зі знаннями про переваги і слабості саморегуляції його діяльності, необхідні знання і про ті вимоги саморегуляції, яких вимагає вид трудової діяльності, вимагає професія. Так, в одних випадках вимагається у великій мірі моделювання в реальності умов, в яких протікає діяльність, інші професійні процеси зв'язані, в першу чергу, з пошуком змін і реалізацією їх чи з оцінкою своєї і чужої праці. Формуючи в студентів диференційовану самооцінку якостей саморегуляції, система організації підготовки дизайнерів повинна допомогти їм правильно пристосувати власні можливості до вимог професії.

Попередня підготовка студентів до самовиховання включає не тільки моменти пошуку моральних міркувань (розуміння) і цілей професійної майстерності, але й відпрацювання професійно важливих загальних

механізмів саморегуляції, які торкаються уміння орієнтуватися в умовах, в засобах досягнення мети діяльності, вироблення критеріїв оцінки своїх професійних зусиль. Іншими словами, технологія діяльності диктує певні вимоги до системи саморегуляції виконавця.

Саморегулятивний підхід до професійної організації навчання в теперішній час переживає період становлення, відкриває великі перспективи відносно самокорекції знань, умінь і навичок на основі аналізу своїх можливостей.

На першому етапі, визначивши стан технологічних механізмів саморегуляції конкретного студента і ті вимоги, які подаються до саморегуляції діяльності професії дизайнера, можна замінити конкретні заходи з подальшого удосконалення його участі в трудових процесах.

Організацію підготовки дизайнерів потрібно розглядати як закономірний, соціально-обумовлений процес послідовного оволодіння формуючої особистості всією сукупністю норм, цінностей прогресивних тенденцій виробничих відносин: досягнення і реалізація здібностей творчого виконання професійної і соціальної ролі в умовах виробництва, чи власних майстерень, в результаті чого досягається задоволення у майбутнього спеціаліста своїм особистим і соціальним статусом, формується стійкий імпульс до професії і необхідні професійні якості.

В складній структурі технології особистості соціальна орієнтація опирається на її споживчо-мотиваційну сферу, направленість як пріоритетну систему мотивів. Технічний університет закладає основи формування цих компонентів. В той же час, в нинішній період життя ХНТУ, на основі аналізу документації вищої освіти, експертного опитування викладачів спецдисциплін, нами виявлено ряд не сучасних підходів (недоліків) у становленні позитивної мотивації студентів на трудову професійну діяльність. До них зокрема відносяться:

а) невідповідність формальних показників, які служать критеріями цільової установки трудової підготовки (ціль – не виробу, а процеси їх творення);

в) недостатня увага до оцінки ефективності мистецтвознавчої, пластичної і проектної активності мислення, виховання відповідальності, в цілому морально-психологічної готовності до праці;

г) недостатність впливових факторів;

д) зв'язок з географічним середовищем.

Висновки. Багаторічні спостереження і аналіз учбових процесів майбутніх дизайнерів в технічному університеті дозволяють стверджувати, що пристосовницький етап професійного навчання протікає успішно і завершується в основному по закінченню одного року праці. Однак, морально-психологічне вживання в колектив, як правило, протікає хворобливо із-за відсутності в студентів необхідного морального потенціалу.

В зазначених вище аспектах виявляється динаміка процесу організації професійної підготовки дизайнерів, яка передбачає постійне досягнення спеціалістом професійної майстерності і соціальної зрілості, шляхом послідовного засвоєння первинних, адаптованих і інноваційних методів праці, активної участі в раціоналізаторстві і винахідливості, інших заходах, що містять прогресивні сторони виробничих відносин. При цьому підкреслюється активна роль суб'єкта в творчості – особистості студента, в освоєнні і перетворенні (зміні) виробничого середовища. Однак, активність студента не виникає сама по собі, її основи як практично діяльного, так і соціального плану формуються в складній системі взаємодії соціальних інститутів, основними з яких є технічний університет, базове підприємство, сім'я. Явно їх взаємодія потребує координаційної функції з боку одного із соціальних інститутів. Тобто, необхідна продумана цілеспрямована (доцільна) праця по створенню і функціонуванню системного педагогічного керівництва процесами підготовки майбутніх спеціалістів. Таке педагогічне керівництво повинно бути орієнтовано на реалізацію в практиці комплексу чинників, які виявляють вирішальну дію на отримання професії. Однак, практична реалізація таких чинників вимагає їх теоретичного аналізу.

Література:

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. - М., 1976. – 37с.
2. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации. – М.6 Знания, 1983. -95 с.
3. Синявский В.В. Психолого-педагогические основы профессиональной адаптации – К.: ВШ, 1985. -87с.
4. Барви творчості: Петро Гончар, Олександр Мельник, Володимир Онищенко. - К.: Театральна агенція, 1999. - 27 с.
5. Кавецький В. Престиж професій в умовах переходу до ринкових відносин // Трудова підготовка в закладах освіти. 1998 — № 1 -С. 2-7.
6. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспектива. 2-е изд., перераб. - М.: Высш. шк., 1991. - 224 с: ил.
7. Національна доктрина розвитку освіти // Професійно-технічна освіта. - 2002. - №3. - С. 2-8.
8. Ничкало Н., Роман Р. Професійна освіта України у світовому контексті // Рідна школа. - 1996. - № 9. - С. 58-59.

Надійшла до редакції 30.03.2007